

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 5. septembra 1860.

Krompir gnjilobe obvarovati.

Krompir po več krajih letos spet tako gnjije, da je očitno, da tiste nesrečne bolezni, ki nam že blizo 15 let veliko škodo dela in je zadnje leta nekoliko potihnila, še zmiraj ni konec. Bači se je letos, da bi v keldrih hudo ne gnjil.

V takih nadlogah je treba pomoči iskati, kjer je kaj pomoči najti. Od leta 1846 so „Novice“ že toliko svetov prinesle, da jim ni skor mogoče, še kaj novega povedati. Naj tedaj naši bravci starejše „Novice“ v roke vzamejo in poišejo sèm ter tjà, kar so svetovale.

Al nekaj drugega jim imamo danes priporočiti. Omenile so že enkrat, da je gosp. prof. Pless na Dunaji našel pomoč, krompir gnjilobe in kalenja obvarovati in ga leto in dan zdravega ohraniti (die Kartoffeln vor Fäulniss und Keimung zu schützen). Tako beremo v 29. listu dunajskega časnika „Neueste Erfindungen“, kjer tudi zapisano stoji, da je gosp. profesor privilegij ali patent prejel za to znajdbo.

Čeravno smo v vseh tacih rečeh precej neverni Tomaži, vendar ne moremo tega prezreti, da se privilegije ali patenti ne dajejo tjà v en dan za vsako reč. Po takem smemo misliti, da mora gospod Pless-ov pomoček vendar kaj prida biti.

V razglasu tega pomočka se bere, da gosp. profesor razodene svojo skrivnost za leto in dan grajšakom za 5 gold. nov. dn., manjšim kmetom pa za 1 gold.

Prerajtano je, da po tem takem en vagán (2 merika) krompirja gnjilobe obvarovati, ne veljá več kot 2 ali 3 nove kraje. S pripravno preuredbo keldrov ali hramov se pa dajo ti stroški še zmanjšati.

Kdor tedaj želi od gosp. profesorja zvediti ta pomoček, naj mu pošlje dnar in mu v pismu obljubi, da ne bo nikomur te skrivnosti razodel. Gosp. profesor mu bo potem poslal: 1) Natanjčni popis, kako je s krompirjem ravnati, da se zdrav ohrani, 2) posebni popis, kako krompir v keldrih, hramih, jamah itd. spraviti, 3) popis, kako dobre keldre in hrame za krompir napraviti. Ta popis za predelanje keldrov je tako na drobno napravljen, da vsak polir po tem lahko dela.

Ker je gosp. Pless-ov pomoček za odvrčanje krompirjeve bolezni razglašen, se je v mnogih časnikih priporočevalo spet mnogo pomočkov, kakor apno, suhi pesek, oglje itd. Nasproti temu rečemo, da Pless-ov pomoček je vse kaj drugega, in da se dá prav lahko rabiti, je dober kup in gotov. Pa še drugo moč ima Pless-ov pomoček, namreč da krompir v keldrih ne začne kaliti.

Kdor želi tedaj vse to zvediti, naj se, kakor smo gori rekli, s pismom in dnarjem oberne do gosp. profesorja na Dunaj z napisom: „Herr Franz Pless, k. k. Professor in Wien, Vorstadt Michelbeuern Nr. 51“.

Tako smo brali v omenjenem časniku „Neueste Erfindungen“. Svoje lastne skušnje še nimamo; al ker se nam ta reč za tako gotovo priporočila in ker res ni draga, se

nismo mogli zderžati, da bi je ne bili očitno razglasili tudi našim gospodarjem.

Gospodarske skušnje.

(Da zajci in miši ne glodajo skorje sadnih drevés), priporočila ameriški časnik „Amerikan Agrikultural Gazette“ to-le: Vzemi kolikor je treba čisto posnetega mleka in zmešaj ga s sajami tako, da je mešanca gosta kakor malarska barva. Z veliko kertačo namaži skorjo drevés 2 do 3 čevlje visoko nad koreninami. To gré hitro spod rok, ne prizadene dosti stroškov in terpi leto in dan.

(Sončnice teknejo konju in kuretnini), to je, njih seme. Če daš konju na teden 3 maslice semena sončnih rož, se mu bo dlaka tako svetila in koža mu bo tako čista, kakor da bi ga vsak dan pol ure štrigljal in česal. Če pa pozimi vsak teden 3 maslice semena sončnih rož s pšeničnimi otrobi in ječmenom 12 kokošim zobati daš, boš vidil, kako pridno ti bojo jajca nesle. — Ker sončnice rastejo povsod v pusti zemlji, kjer skor družega nič ne raste, naj bi jih gospodarji bolj pogostoma sejali. — Še zdravniške moči imajo veliko, zakaj po nekterih skušnjah odvrčajo sončnice, kjer jih dosti raste, žolčne bolezni: zlatenco in druge.

(Bolhe z zelja, repe itd.) se preženó, ako tobakovega perja skuhaš in s to tobakovo vodo, ki ni treba, da bi premočna bila, nekaterekrat rastline s škropivnico poškopiš.

Živinozdravilska skušnja.

(Zoper oparnost naše domače živine), to je, tisto bolezen, ko se ji scavnica zapera, in ktera izvira iz prehlajenja in kerca, pa tudi če so kamni ali pesek v scavnem mehurji ali scalu, ali če je mošnja otekla, je po skušnjah učenega živinozdravnika Ašeberga to-le: Peteršilja (korenin in perja) naj se v vodi skuha, in pri oparnih konjih in govedih naj se poliču peteršiljeve vode še pridene četert leta solitarja; klišira naj se živina z merzlo vodo; križ in spodnji del trebuha naj se s terpentinovim oljem dobro namažejo; če je mogoče, je tudi dobro, oparno živino v ovčji hlev na frišni gnoj postaviti, da ji gorki gnojni puh pod trebuh puhti. — Če kamniči v mehurji ali scalu delajo oparnost, je le takrat mogoče pomagati, ako se iz scala (žile) more kamen odpraviti; včasih je treba ga izrezati.

Gospodarske novice.

(Kebre so pokončavali) na grajšini Kariški (Caritz), kjer so letos kebrovo leto imeli, prav pridno. Grajšina jih je nakupovala po 15 novih grošev cent in jih nakupila in pokončala 259 centov. Ker na en cent 51.500 kebrov gré, so jih pokončali samo tukaj 13 milijonov in 300.000. — Iz tega se lahko razsodi, koliko tega merčesa je moglo letos ondi biti in koliko červov za prihodnje leta bo manj.

(Asekuracija pohištva zoper škodo ognja na Parskem) je posilna naprava (Zwangsanstalt), to je, vsak gospodar mora zavarovati svoje pohištvo in se zapisati v pogorelsko družbo; ta asekuracija je tedaj vzajemna. Po takem je bilo lansko leto v celem kraljestvu zavarovano 733 milijonov in 541.550 gold. hišne vrednosti (Capitalswerth). 490krat je gorelo in 1122 gospodarjev je pogorelo lansko leto, katerim se je 921.595 gold. škode povernilo.

In koliko je gospodar plačal za 100 gld. zavarovane hišne vrednosti? Celó malo! V prvem klasu le 5, v drugem 6, v tretjem 8, v četrtem 9 krajc. od 100 gold., ki jih je zavarovati dal.

Ali ni očitno, kolika dobrota je tu sila? in je taka vzajemna asekuracija ali pogorelska družba bolja kakor vsaka druga.

Žalostno je sicer, ako je treba ljudi siliti k dobroti, pa nazadnje vendar mora biti, ako nemarnost in neumnost presegate pamet človeško. — Kdaj je že krajnska kmetijska družba priporočevala c. kr. ministerstvu, naj bi tudi po našem cesarstvu zavarovanje zoper škodo ognja se po taki sili vpeljalo; al žalibog, da ni bila še uslišana!

(Iz Banata) slišimo, da je ondi pšenica prav dobro rodila in da se je na vsakem oralu 14 do 18 vagánov lepega zerna nabralo. Samo okoli Moriša in Arada ji je pikec škodoval. Rež in oves (zob) nista tako dobro rodila kakor so se gospodarji izperva nadjali; pikec jima je zlo škodoval. Nasproti pa koruza kaj lepo kaže, in ako bode vreme lepo, bo pridelek obilen. (Gosp. list.)

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

(Dalje).

c) Skupne odločbe.

§. 102. Prepiri med obertniki in njih pomagači in učenci. Če se med samostalnim obertnikom in njegovimi pomagači ali učenci kaka pravda zastran službe ali učenja začne, dokler ta služba ali učba terpi, ali vsaj preden preteče 30 dni po tem, ko je ena ali druga nehala, mora jo, kadar je tisti obertnik v kaki obertnijski bratovščini, glavarstvo te bratovščine z lepim poravnanjem ali če bo treba, tudi z razsodbo odpraviti (rešiti).

Če pa samostalni obertnik ni v nikaki bratovščini, mora take prepire politična gosposka obravnati in razsoditi.

Razsodbe glavarstva kake bratovščine so zveršljive po upravnem potu.

Udeleženi ljudje se smejo v osmih dneh zoper te razsodbe pritožiti pred politično gosposko; to da take pritožbe ne odlagajo zveršbe.

Pravde, ki bi se začele po tridesetem dnevu od tistega dne, kterega je razmérje službe ali učenja nehala, gredo pred navadnega sodnika.

§. 103. Naznanilo. Kadarkoli kak pomagač ali učenec pri komu na delo ali uk pride ali od njega odide, mora se to po veljavnih policijskih zapovedih gosposki, ob enem pa tudi bratovščini naznaniti, če je gospodar v nji.

§. 104. Namestniki obertnikov. Kar se je v tem poglavju povedalo od obertnikov kakor gospodarjev, ki imajo pomagače in učence pod sabo, velja tudi za njih namestnike, razun nekterih taci odločb, ki bi se po lastnosti same reči ne mogle obračati na drugega kakor le na obertnika.

§. 105. Kupčijski pomagavci. Na pomagače in učence, ki služijo pri kupčevavcih (na kupčijske pomočne ljudi), se obračajo zapovedi tega poglavja samo zastran tistih zadev njihne službe in učbe, zastran kterih zapovedi kupčijskega pravstva ne velevajo nič drugoga.

Šesto poglavje.

Obertnijske bratovščine.

§. 106. Obertnijska bratovščina ali tovarištvo. Med tistimi, ki imajo enake ali podobne obertnije v

eni občini ali v sosednih (obližnjih) občinah, naj se ohrani in kjer bi je še ne bilo, kolikor se le dá, napravi vkupna zaveza ali združba.

Ena taka bratovščina sme po okoliščinah obsegati tudi obertnike več občin in pa različne obertnije.

§. 107. Dolžnost, va-njo prestopiti. Kdor v okolišu take zaveze obertnijo, za katero je zaveza ta napravljena, samostalno opravlja, ta je že po samem nastopu obertnije ud bratovščine in mora spolnovati dolžnosti, ktere so s tem združene.

Kdor se pečá z več obertnijami, more po tem takem biti v več obertnijskih bratovščinah.

§. 108. Sedanje obertnijske skupščine (korporacije) morajo svoje postave ali statute prenarediti po besedah te postave. Njihne nove postave so podveržene poterjenju političnega deželnega poglavarstva.

§. 109. Tudi več taci obertnijskih skupščin, ki so doslej bile vsaka za se, sme se zediniti v eno samo bratovščino (tovarištvo), bodi po vkupnem dogovoru, ali če bi samo ena izmed njih prosila za to, po razsodbi političnega deželnega poglavarstva, ktero pa mora zastran tega poprašati kupčijsko in obertnijsko zbornico.

§. 110. Ravno tako naj se napravijo bratovščine med tacimi obertniki, ki doslej niso bili v nikaki zavezi ali združbi med sabo.

§. 111. Čez kteri svet ali okoliš se imajo razprostirati posamne bratovščine, sme vsaki čas ustanoviti politično deželno poglavarstvo po zaslišanju kupčijske in obertnijske zbornice.

§. 112. Odkazovanje posamnih obertnij v to ali drugo bratovščino. Kadar ni gotovo (kadar se dvomi), ali gré v kako bratovščino in v katero gré obertnija, ki jo kdo nastopi, odkaže jo gosposka po zaslišanju kupčijske in obertnijske zbornice v bratovščino, v katero po nje sodbi spada.

§. 113. Udje in vdruženci. Pomagači in učenci tistih, kteri so udje kake obertnijske bratovščine, štejejo se za vdružence te bratovščine, in so kakor takošni podverženi njenim zapovedim.

§. 114. Čemu so bratovščine. Bratovščine obertnijske imajo ta namen (ta cilj in konec), da si prizadevajo za vse tiste naredbe in priprave, po kterih se ravnajo vkupne obertnijske reči.

Zlasti je njih opravilo:

- skerbeti, da se ohrani redno ali pravilno razmérje med udi in vdruženci bratovščine, sosebno kar se tiče službe in učenja;
- razločevati prepire ali pravde, ki se tičejo tega (§. 102);
- napravljeni ali podpirati posebne šole za ta ali uni obertnijski predel in gledati, kako se uči v njih;
- napravljeni podpiravnice (pomočne naprave) za ude in vdružence bratovščin, kadar bi oboleli ali v kako drugo nadlogo prišli, in skerb imeti nad tacimi napravami;
- dajati gosposki ali pa kupčijski in obertnijski zbornici svojega okraja željene pojasnila in presoje (menjenja) zastran okoliščin in reči, ki spadajo v njih področje;
- zadnjič pripomagati očitnemu upravstvu (vladarstvu) pri vseh naredbah, ki se tičejo vseh obertnikov zadevne bratovščine skup.

§. 115. Bratovščine ne smejo ovirati ali zadrževati obertnijskega dela. Zastran tega, kdo sme kako obertnijo nastopiti ali dalje opravljeni, ne smejo iz ustanovljenih bratovščin izhajati nikomur drugi zadržki memo tistih, kteri so že v pričujoči postavi izgovorjeni.

§. 116. Kdo namestuje obertnijsko bratovščino. Bratovščino namestujejo in nje opravila oskerbujejo:

- zbori bratovščine;
- glavarstvo bratovščine, ktero je sestavljeno iz odbora pod glavarjevim ravnanjem ali napeljevanjem.